УДК 351.823.1

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ АГРАРНОГО СЕКТОРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

О. В. ЛОЗОВА, кандидат економічних наук, доцент
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. Мета *статті полягає у визначенні основних наукових підходів щодо розвитку аграрного сектора національної економіки України, дослідженні особливостей державного управління інноваційною продукцією аграрного сектора України та обґрунтуванні пропозиції щодо вдосконалення напрямів і форм управління інноваційною продукцією аграрного сектора.* ***Методика дослідження.*** *Вирішення поставлених у статті завдань здійснено за допомогою таких загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналізу та синтезу, систематизації та узагальнення, діалектичного підходу.* ***Результати.*** *Обґрунтовано теоретико-методологічні основи державного управління та організаційно-економічні заходи щодо формування та використання інноваційної продукції в аграрному секторі національної економіки України й виявлено стримуючі фактори розвитку цього процесу.* ***Практична значущість результатів дослідження.*** *У статті обґрунтовано необхідність розроблення Державної цільової науково-технічної програми розвитку пріоритетних видів інноваційних продуктів та інноваційної продукції аграрної сфери, методично узгодженої з чинною системою державних прогнозів і програм соціально-економічного розвитку України, реалізація якої надасть можливість планомірно розвивати аграрну науку, що збільшить її вплив на підвищення конкурентоспроможності агропромислового комплексу.*

Ключові слова: *аграрний сектор, інноваційна продукція, державне управління, національна економіка.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Однією з найважливіших складових будь-якої ефективної ринкової економіки є інтелектуальний продукт та його розвиток у конкурентному середовищі, оскільки саме в умовах ринку перемагає той, хто в змозі реалізувати найкращі конкурентні переваги та виробити конкурентоспроможні товари й послуги, що можливо лише з використанням об'єктів інтелектуальної власності. Реалізація інноваційної моделі розвитку соціально-економічного розвитку національної економіки України визначається накопиченим та реалізованим інтелектуальним потенціалом країни, зокрема й в аграрному секторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми управління інноваційною продукцією аграрного сектора економіки займають важливе місце у працях провідних українських вчених, серед яких варто виділити О. Крисального, П. Саблука, М. Коденського, Г. Підлісецького, В. Месель-Веселякого, Ю. Лупенка, В. Ситника, М. Кісіля, М. Маліка, О. Шпикуляка, Л. Курило, С. Юшина, М. Жука, Б. Санто, В. Алексєєва, Б. Заблоцького, О. Румянцеву, О. Гусака та ін. Проте окремі питання щодо обґрунтування пропозицій удосконалення напрямів державного управління інноваційною продукцією аграрного сектора національної економіки України в сучасних умовах господарювання недостатньо вивчені й вимагають ґрунтовного дослідження. Перспективним напрямом досліджень є визначення векторів впливу інноваційної продукції на розвиток аграрного сектора та стимулювання

його розвитку в національній економіці в цілому.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення основних наукових підходів щодо розвитку аграрного сектора національної економіки України, дослідження особливостей державного управління інноваційною продукцією аграрного сектора України та обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення напрямів і форм управління інноваційною продукцією аграрного сектора.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розвиток ринкової економіки та реформування аграрного сектора національної економіки України призвели до значного погіршення матеріально-технічної бази агропромислового комплексу, невідповідності техніки та знарядь праці вимогам сучасних ринкових технологій та інновацій. Через несвоєчасність виконання технологічних операцій сільське господарство України втрачає третину потенційних можливостей виробництва продукції рослинництва та тваринництва; у результаті переобтяженого технологічного процесу вироблена продукція не є конкурентоспроможною, має високу енергозатратність і низьку загальну якість. Тому нині дуже гостро постає питання розробки комплексної програми державного управління та підтримки інноваційної продукції аграрного сектора.

Інноваційна діяльність є запорукою успішного функціонування та розвитку аграрного сектора України в період розбудови ринкової економіки в державі, її входження до європейського та світового економічного простору в умовах подолання економічної кризи, запорукою економічного добробуту нашої держави в майбутньому. Але її сучасний стан в аграрному секторі України вітчизняні та зарубіжні науковці оцінюють як незадовільний, насамперед, через недосконаліть механізмів управління інноваційною діяльністю [3, с. 5]

У різних галузях сільського господарства виокремлюються власні домінуючі чинники, завдяки яким гальмується розвиток інноваційної діяльності. Але стрижневим негативним чинником є втрата взаємозв'язку науки й виробництва: «Малоефективна система зв'язку наукового та виробничого потенціалів, що успадкована від минулої соціально-економічної системи, виявилася непристосованою до розв'язання завдань аграрної економіки на інноваційних засадах» [2, с. 195].

Основною метою створення інноваційної продукції є її застосування у виробничій сфері. Дві складові інноваційного розвитку – створення та використання інноваційної продукції – формують ринок, який визначає потребу в інноваціях, попит на них і формує ціни. Також варто зазначити, що ринок інноваційної продукції в аграрній сфері є об'єктом права інтелектуальної власності й регулюється Цивільним кодексом України, законами про охорону прав на об'єкти права інтелектуальної власності та іншими підзаконними актами.

Курс України на інноваційно-інвестиційний розвиток вимагає збереження інтелектуального потенціалу країни та створення умов для його ефективного функціонування, а результатом праці цієї еліти і є інноваційний продукт.

Інновація та інноваційна продукція є результатом інноваційної діяльності. Процес створення інноваційної продукції починається в науковій сфері, де інтелектуальною працею людини створюється науково-технічна продукція. На цій стадії процесу науково-технічна продукція розмежовується на інтелектуальний продукт та інноваційний продукт. Інтелектуальний продукт – це сформоване у вигляді теорії, концепції тощо наукове знання, що є об'єктом авторського права. Інноваційний продукт під час застосування у виробничій сфері набуває ознак інноваційної продукції [1, с. 8].

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність» [5], інноваційний продукт є результатом виконання інноваційного проекту й науково-дослідною і/або дослідно-конструкторською розробкою нової технології (в тому числі інформаційної) чи продукції з виготовленням експериментального зразка або дослідної партії і відповідає таким вимогам:

• він є реалізацією (впровадженням) об'єкта інтелектуальної власності (винаходу,

корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, селекційного досягнення тощо), на який виробник продукту має державні охоронні документи (патенти, свідоцтва) чи одержані від власників цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензії, або реалізацією (впровадженням) відкриттів. При цьому використаний об'єкт інтелектуальної власності має бути визначальним для даного продукту;

• розробка продукту підвищує вітчизняний науково-технічний і технологічний рівень;

• в Україні цей продукт вироблено (буде вироблено) вперше, або якщо не вперше, то порівняно з іншим аналогічним продуктом, представленим на ринку, він є конкурентоздатним і має суттєво вищі техніко-економічні показники.

Рішення про кваліфікування продукту інноваційним приймає центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності, за результатами експертизи.

Крім того, чинним законодавством чітко визначено критерії продукції, яка може бути визнана як інноваційна. Інноваційною може бути визнана продукція, яка відповідає таким вимогам:

• вона є результатом виконання інноваційного проекту;

• така продукція виробляється (буде вироблена) в Україні вперше, або якщо не вперше, то порівняно з іншою аналогічною продукцією, представленою на ринку, є конкурентоздатною і має суттєво вищі техніко-економічні показники.

Інноваційна продукція може бути результатом тиражування чи застосування інноваційного продукту.

Інноваційною продукцією може бути визнано інноваційний продукт, якщо він не призначений для тиражування.

Головною метою державної інноваційної політики в Україні визначено створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсоощадних технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції [4].

Водночас, аналіз існуючого інноваційного розвитку аграрного сектора України дає можливість виділити низку проблемних напрямів державного управління, які гальмують упровадження інновацій у виробничу діяльність.

По-перше, з боку держави немає системності в управлінні інноваційними процесами. Розподіл управління в цій сфері між декількома відомствами призвів до відсутності загальної стратегії розвитку, спільних цілей і завдань. Державне управління інноваційною продукцією ніколи не було спрямоване на вирішення загальнонаціональних завдань, оскільки завжди мало галузевий характер і не містило системності.

По-друге, існуюча нормативно-правова база регулювання інноваційної діяльності в Україні є суперечливою, фрагментарною, тому на сьогодні потребує суттєвого доопрацювання. Так, в Україні вже ухвалено більше ніж 100 законодавчих, нормативно-правових актів і різноманітних відомчих документів, які є не взаємоузгодженими і не формують єдиного законодавчого поля у сфері розвитку інноваційної діяльності.

По-третє, відсутня обґрунтована й дієва інноваційна політика держави у сфері агарного господарства. Ігнорування в аграрній сфері науково-технологічного розвитку, відсутність державної підтримки розвитку інноваційної продукції призвело до неконкурентоспроможності аграрної продукції на міжнародному ринку.

Крім того, досить суттєвою проблемою є відсутність розробленого фінансового механізму інноваційної діяльності. Основним джерелом фінансування витрат на інноваційну продукцію в аграрній сфері є власні кошти підприємств, а в розвинених країнах світу фінансування інноваційної діяльності покладено на розгалужену й досить динамічну мережу приватних інвестиційних і венчурних фондів.

Саме через відсутності державних гарантій та підтримки приватний капітал майже не залучається в розвиток інноваційної продукції аграрної сфери. Посилення інноваційної ак-

тивності в Україні має посідати центральне місце в реалізації державної економічної політики в аграрній сфері. Однак інноваційний бізнес у країні досі слабо розвинений. Так, варто зазначити, що у 2013–2015 рр. частка інноваційно активних організацій, що здійснюють технологічні інвестиції, становила всього 0,5 % від їх загальної кількості, значно гірше становище в агропромисловому комплексі – лише 0,1 %.

Зокрема, не отримали належного розвитку такі прогресивні види інноваційної активності, як дослідження та розробки, придбання високотехнологічних сільськогосподарських машин та устаткування, нових агротехнологій, а також прав на патенти й ліцензії. В обсязі інноваційної продукції недостатньою є та частина, яка зазнала значних технологічних перетворень або була знову впроваджена, у порівнянні із продукцією, що зазнала вдосконалення [6].

Аграрна сфера потребує регульованого наукоємного ринку, який би зміг забезпечити створення конкурентоспроможної інноваційної продукції, але варто зазначити, що інноваційний бізнес в аграрній сфері належить до венчурного (ризикового) капіталу. Тому розвиток цього ринку потребує залучення не лише вітчизняних, а й іноземних інвестицій. При цьому всі ризики ніяк не можуть бути компенсовані лише доходами підприємств-новаторів, але й державними гарантіями, пільговим оподаткуванням, спеціальним страхуванням і зниженими відсотками за довгостроковими кредитами.

Щоб знизити ризики, необхідно активно залучати науку у сферу агровиробництва. Для вибору найефективніших форм і методів інноваційної діяльності в сільськогосподарській сфері, насамперед, потрібен науково обґрунтований менеджмент, який містив би чітко означену мету й довгострокову стратегію розвитку, підготовку, розробку, управління та контроль інноваційних проектів, управління ризиками та персоналом, освоєння нової техніки та продукції. Саме від ефективного менеджменту залежить визначення напрямів економічної, інноваційної, інвестиційної та науково-технічної політики, яка має засновуватись на довгостроковому прогнозуванні розвитку аграрної сфери, ураховуючи ринкові відносини, зовнішні та внутрішні фактори й ресурсні обмеження.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напряму. Головною умовою створення та розвитку інноваційної продукції в аграрному секторі національної економіки України є потреба в переході на інноваційно-інвестиційну модель розвитку економіки й наявність високотехнологічного та наукового потенціалу, висококваліфікованих кадрів, сучасних розробок і нововведень. Зазначено, що аграрний сектор та його розвиток потребує державної підтримки й управління. Відсутність довгострокової стратегії інноваційного розвитку аграрного сектора призвела до безсистемності та недостатності іноземних інвестицій у розвиток цієї галузі. Усі учасники інноваційного процесу мають бути зацікавленні у поєднанні своїх інтересів і зусиль у створенні та застосуванні нових знань і технологій із метою виходу інноваційної продукції на внутрішні й зовнішні ринки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Удовиченко С. М. Формування та використання інноваційної продукції аграрної науки: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / Удовиченко С. М. − Київ : Нац. акад. аграр. наук України, Нац. наук. центр «Ін-т аграр. економіки», 2012. − 21 с.

2. Тимоць М. В. Інституційне забезпечення інноваційного процесу збереження та поліпшення земельних ресурсів / М. В. Тимоць // Науково-інформаційний вісник. Економіка. – 2011. – № 3. – С. 195–199.

3. Дацій О. І. Формування національної інноваційної моделі розвитку сільського господарства України / О. І. Дацій // Агросвіт. – 2008. – № 15. – С. 2–5.

4. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність : навч. посіб. / Т. В. Майорова. − Київ : Вид-во ЦУЛ, 2003. − 376 с.

5. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 № 40. – ВРУ № 36 від 06.09.2002. Ст. 266. – С. 282 – 292.

6. Смолінський В. Б. Проблеми державного регулювання інноваційної діяльності в аграрній сфері економіки / Смолінський В. Б. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011р. − № 21.2. − С. 286–290.

REFERENCES

1. Udovichenko S. M. *Formuvannia ta vykorystannia innovatsiinoi produktsii ahrarnoi* nauky: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.03 [Formation and use of innovative products of agricultural science: author. dis. kand. Ekon. Sciences: 08.00.03]. Kiev: NAT. Acad. Agrar. of Sciences of Ukraine, NAT. Sciences. center Inst. Agrar. economy, 2012. 21 p.

2. Tymots M. V. *Naukovo-informatsiinyi visnyk. Ekonomika,* 2011, no. 3, pp. 195–199.

3. Dacij O. I. *Agrosvit,* 2008, no. 15, pp. 2–5.

4. Mayorova T. V. *Investytsiina diialnist* [Investment activity]. Kiev: Vyd-vo TsUL, 2003. 376 p.

5. Pro innovatsiinu diialnist: Zakon Ukrainy vid 04.07.2002 № 40. [On innovation: the Law of Ukraine], VRU № 36 vid 06.09.2002, article 266, pp. 282–292.

6. Smolinski V. B. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy* [Scientific Bulletin of NLTU Ukraine: Collected papers of Ukrainian National Forestry University], 2011, no. 21.2, pp. 286–290.

О. В. Лозовая, *кандидат экономических наук, доцент (Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»).* ***Государственное управление инновационной продукцией аграрного сектора национальной экономики Украины.***

Аннотация. Цель *статьи заключается в определении основных научных подходов относительно развития аграрного сектора национальной экономики Украины, исследовании особенностей государственного управления инновационной продукцией аграрного сектора Украины и обосновании предложения по совершенствованию направлений и форм управления инновационной продукцией аграрного сектора.* ***Методика исследования.*** *Решение поставленных в статье задач осуществлено с помощью таких общенаучных и специальных методов исследования: анализа и синтеза, систематизации и обобщения, диалектического подхода.* ***Результаты.*** *Обоснованы теоретико-методологические основы государственного управления и организационно-экономических мер по формированию и использованию инновационной продукции в аграрном секторе национальной экономики Украины и выявлены сдерживающие факторы развития этого процесса.* ***Практическая значимость результатов исследования.*** *В статье обоснована необходимость разработки государственной целевой научно-технической программы развития приоритетных видов инновационных продуктов и инновационной продукции аграрной сферы, методически согласованной с действующей системой государственных прогнозов и программ социально-экономического развития Украины, реализация которой позволит планомерно развивать аграрную науку, что увеличит ее влияние на повышение конкурентоспособности агропромышленного комплекса.*

Ключевые слова: *аграрный сектор, инновационная продукция, государственное управление, национальная экономика.*

O. Lozova, *Cand. Econ. Sci. Docent (Poltava University of Economics and Trade).* ***The state management of innovative products to the agricultural sector the national economy of Ukraine.***

Summary. The purpose *of this article is to define the main scientific approaches for the development of the agricultural sector of the national economy of Ukraine, the study of peculiarities of state management of innovative products of the agricultural sector of Ukraine and substantiation of the proposals for the improvement of directions and forms of management of innovative products to the agricultural sector.* ***Methodology of the study.*** *The solution in the article the tasks carried out with the help of such scientific and special research methods: analysis and synthesis, systematiza-*

tion and generalization, the dialectical approach. ***Results.*** *The study theoretical and methodological foundations of public administration and organizational-economic measures on the development and use of innovative products in the agricultural sector of the national economy of Ukraine and the identified constraints development of this process.* ***The practical significance of the research results.*** *In the article the necessity of development of the State target scientific and technical program of development of priority types of innovative products and product innovation of agricultural science, methodologically harmonized with the existing system of state forecasting and programs for socio-economic development of Ukraine, the implementation of which will allow to systematically develop agricultural science, which will increase its impact on improving the competitiveness of agriculture.*

Keywords: *agrarian sector, innovative products, public administration, national economy.*